

գարդարանքը: Բայց և այնպես այս նկարները չեն դադարի գեղեցիկ ըլլալէ: Թէև հեռանկարը (perspective) տարրական և խիստ պարզ է, բայց անոնք մասնաւոր հմայք և թարմութիւն մը ունին: Քրիստոսի երուսաղէմ մուտքը ներկայացնող պատկերը թերևս ամենէն յատկանշականն է գրուած լինելու քան իւր մանրամասնութիւնը արտայայտելու հարազատութեամբ: Ուրիշ նկար մը որ կը ներկայացնէ Յովհաննու զխառումը, Պարսկական ազդեցութեան հետքեր կը կրէ: Տակաւին Չինական արուեստի ալ հեռաւոր արձագանգ մը նկատելի է:

Պէտք է ըսել որ ԺԸ. դարու սկիզբը երբ այս յախճապակիները կ'արտադրուէին, անատոլեան կաւէ ամաններու շինութիւնը յետադիմութեան մէջ էր, հետևաբար կարելի է ենթադրել որ պարսկական ազդեցութեան ենթարկուած ըլլալ: Յետադիմութիւնը պէտք է սկսած ըլլայ ԺԶ. դարու վերջերսութեան, երբ Պարսկաստանի մէջ ուրիշ մանր արուեստներու քովն ի վեր, յախճապակիէ պատկերներու շինութիւնը ի կենդանութեան էր: Ժամանակի ընթացքին, կանխագոյն դարերու աւանդութիւնները մոռցուեցան ու աւելի ցած բլանի մը վրայ արուեստ մը երևան եկաւ որ կ'աշխատէր առաւելաբար մանր առարկաներու վրայ: Ինչպէս, — պնակներ, դաւաթներ, յախճապակեայ պատկերներ և հաւելթաձև զարդարանքներ: Արուեստագէտները Հայ Քրիստոնեաներ էին որոնք կը Հարունակէին իրենց նախորդներուն գործերը: Բայց այս վերջիններու գործերուն մէջ կը պակսէր յատկապէս իրենց նախորդներուն ունեցած գոյնի զգալարանքն ու հաճախը: Անոնք իրենց ձիւքերը նոր կարիքներու ի սպաս կը գործածէին: Անոնք երկար ժամանակ աշխատած էին թուրքերու մզկիթներն ու տունները զարդարելու և գեղեցկացնելու համար: Բայց երբ որ ճարտարապետութեան փառքի օրերը անցան, անոնք իրենց ուշադրութիւնը դարձուցին իրենց կարիքներուն, իրենց եկեղեցիներուն և բնակարաններուն: Քրիստոնէական յախճապակեայ զարդարուեստը որ իրեն մօթիք պիտի ունենար սուրբերու մարդկային կերպարանքներ, փոքր Ասիոյ մէջ գոյութիւն չունէր

ՆՕԹԲ ԵՒ ՆԻՇԲ

«Ազդարար» շաբաթաթերթին մէջ կեդ-ժանունի մը ներքեւ երեցած ստապատում յօդուածին առիթով, «Միոն» իր արդար արտամտութիւնն ու զայրոյթը յայտնած էր նախ զպարտիքին, ապա «Ազդարար» ի խմբագրութեան դէմ:

Մեր պահանջը որոշ էր «Ազդարար»էն, կամ մեզի յայտնել անունը սուտերու եւ զրպարտութեանց այդ հեղինակին եւ կամ, հակառակ պարագային, հաստատել թէ Պարթեւ Սեւումեանի ըսածները ճիշդ էին, «Միոն» ի մէջ հրատարակուած կոչին եւ նպաստից հաշուեկշռին նկատմամբ:

Իբրեւ «ազգային շահերու նկատմամբ գովելի նախանձախնդրութիւն» ունեցող հրատարակութիւն, «Ազդարար»էն կը սպասուէր որ հաւատարիմ ըլլար իր վերի արտայայտութեան, զոնէ ընդունելու համար թէ ինքը «ակամայ» զոհն ու միջոցը եղած էր Պարթեւ Սեւումեաններու նման զիմակներու ներքեւ ապաստանող զրաքաններու: Սակայն «Ազդարար»ը միշտ «ազգային շահերու նկատմամբ գովելի նախանձախնդրութեամբ», «Մամուլներու աշխարհէն» յօդուածով մը, որ բանի մը չէր նմաներ զԺբախտաբար, իր մեղսակցութեան մեղքը ծամծամելէ վերջ, մեղադրանքներ կը տեղայ մեր հասցէին, մեր ծանր արտայայտութեանց ի հաշիւ, առանց մոռնալու սակայն իր դատապարտած բառերը գործածելու մեր դէմ, խիստ «գովելի նախանձախնդրութեամբ»:

Նախապէս, որպէսզի կարելի ըլլար ընդօրինակել: Այսպէսով է որ հասկնալի կը դառնայ այս պատկերներու քիչ մը տհաս ճաշակն ու զծագրութիւնը, որոնք այս շրջանին արտադրութեան մէկ լաւ նմուշը կը ներկայացնեն:

Անտեղի պիտի չըլլայ քանի մը խօսք ալ ըսել այս արուեստին յառաջ բերելիք գեղեցկութիւններուն մասին: Մեր ժամանակներուն ալ փոքր Ասիոյ զանազան շրջաններուն մէջ ի յայտ եկած է արուեստ մը որ կը ձգտի որդեգրել ԺԶ. դարու աւանդութիւնները:

Թրգմ. ԶԱԻԷՆ ԱՖԴ. ԶԻՆԶԻՆԵԱՆ

Անտարակոյս թէ պիտի ընդունինք «Ազդարար»-ի մեղադրանքները, եթէ անիկա իր մեղքը պարտկելու եւ պատասխանատուութիւնէ խուսափելու տրտում ռազմավարութիւն մը եղած չլլար: Եթէ «Ազդարար»ը պուտ մը խղճմտանք ունենար, ազգային եւ եկեղեցական դարաւոր Հաստատութեան մը հասցէին եղած զրպարտութիւններուն յօժարամիտ ապաստանարան չէր հանդիսանար, եւ հայու վայել քաջութեամբ կ'ընդունէր թէ ինքը «անգիտակից» միջոցը եղած է աղաղակող սուտերու եւ զրարանութեանց, երբ մանաւանդ «Սիոն»ի խիստ արտայայտութեանց մէջ կը մատնանշուէին իրողութիւններ եւ հերքումներ, որոնք շատ աւելի արժէք պէտք էր ունենային, «ազգային շահերու նախանձախնդրութիւն» ունեցողներուն համար, ընելու նուազագոյն արդարութիւնը ազգային եւ եկեղեցական Հաստատութեան մը ի հաշիւ, որուն իրապէս արժանաւոր պահակներ հինգ տարիներէ ի վեր իրենց արիւնք, քրտնոք ու արցունքը իրաւու եւ խառնեք, կարենալ պահելու եւ պահպանելու Սրբոց Յակոբեանց այս փառաւոր ժառանգութիւնը:

Սակայն «Ազդարար»ը գիտնալով չի գիտեր թէ ինչ կ'ընէ իր այս արարքով, յանուն «ազգային շահերու» հովանաւորելով եւ հիւրընկալելով դիմակներու ներքեւ վատտրէն պահուող Պարթեւ Սեւումեանները:

Պիտի խնդրէինք «Ազդարար»էն, եւ ասիկա առանց հեղինակի, որ մեզի ըսէր թէ ի՞նչ բառերով պէտք էր որակել մէկը, որ սուտ կը խօսի, որ կը զրպարտէ եւ կ'ամբաստանէ ազգային եւ եկեղեցական դարաւոր Հաստատութիւն մը, եւ հանրութեան օգնութիւնը խնդրող իր սրտառու կողին վերաբերմամբ փոխանակ իր օժանդակութիւնը բերելու, չարամիտ ամբաստանութիւններով եւ խեղաթիւրումներով կը ջանայ միտքերը պղտորել, եւ այս, ազգային շահերու նախանձախնդրութեամբ:

Հետեւեալը իրեն կը թողունք որ հաշուի նստի իր «ազգային խղճմտանքին» հետ, զոր կը յաւակնի թէ ունի, մեզի գոհացում տալու համար:

Սակայն մեր համեստ տեսակէտով, գարեջի, վաս եւ ապաքարոյ բառերը գոյութիւն ունին եւ կ'արժեւորուին մեր լեզ-

ուն մէջ, առանց նախատինք բերելու հայ լեզուին, երբ կան այդ որակիչներուն համապատասխան արարքներ եւ երեւոյթներ, հետեւեալ բառերու մեղքին մտածելէ առաջ, ինչո՞ւ «Ազդարար» չուզեր անդրադառնալ Սեւումեաններու ապաքարոյ վատութեան, որ շատ աւելի է քան ինչ որ կրնայ ըսուիլ նոյն այդ բառերով:

«Ազդարար»ը պէտք է ցարդ ստոված ըլլար թէ ապաքարոյ եւ գէշ բառեր գոյութիւն չունին, այլ ապաքարոյ եւ տգեղ արարքներ միայն, եւ կարելի չէ ազնուական եւ ընտիր բառերով սահմանել անազնիւ արարքներն ու տգեղ եւոյթները: Ասիկա ինքը միայն սովոր է ընել սուտն ու զրպարտութիւնը իբրեւ ճշմարտութիւններ ներկայացնելու հանրութեան, «ազգային շահերու գովելի նախանձախնդրութեամբ»:

Մեզի համար անկարելի է տգեղին գեղեցիկ եւ վատին ազնիւ ըսել, եւ «Սիոն» հաւատարիմ իր այս սկզբունքին, իրաւունք տուած էր ինքզինքին որակելու արարքը Սեւումեանին, եւ նմանները հովանաւորող ու քաջալերող հրատարակութիւններուն, հայ լեզուի ընծեռած արժանաւայել բառերով: Սոփեստութեան եւ չքմեղանքի գրախաղ չէ որ կը փորձենք, այլ կ'ըսենք այն ինչ որ գիտենք թէ արժան է եւ իրաւ:

«Ազդարար»ը գայթակղած ու նուատացած զգացած է ինքզինքը մեր հաշույն, իլուր մեր ապաքարոյ արտայայտութեանց, զգացակից պիտի ըլլայինք իրեն, եթէ ինքը ընթացք տալ չուզէր գայթակղալից ու նուատացուցիչ զրպարտութիւններու, Հաստատութեան մը մասին՝ որուն աւագանէն առած է իր անունը, եւ որուն նկատմամբ հայու եւ մարդու վայել յարգանքի զգացում մը պարտի ունենալ:

«Ազդարար»ը զգուանք կը զգայ կոյանոց եւ աղտոտ խողովակ որակումներէն, բարձրօրէն ազնուամիտ պիտի նկատէինք իր այս վրդովումը, եթէ սուտ ու գարշելի զրպարտութիւններ ընդունելու եւ հանրութեան ներկայացնելու տխուր դերակատարը չլինէր: Պիտի հաւատայինք իր զգացումներուն՝ եթէ մեր գայթակղալից արտայայտութիւնները այսպանելէ վերջ, անդրադառնար իր արարքին, ամենադոյզն չափով ընդունելու թէ իրողութեանց հակառակ սրտութիւններու խողովակ կը հանդիսանար

Պարթեւ Սեւումեանի գրպարտագրին առիթով: Սակայն «Ազդարար»ը ընդհակառակն անխառն գործունակութեամբ իր արարքը կը նկատէ «ազգային շահերու նկատմամբ զուլի նախանձախնդրութիւն»: Կը վստահեցնէր զինքը որ իր գործածած այս անհիշ ու խարդախուած կշիռքին մէջ, Սիւնի գործածութեան դրած բառերը ծանր կշռելէ աւելի, շատ քիչ կուգային կարենալ պահելու անբարոյութեան այն հաւատարմութիւնը, զոր այնքան վատորէն կը փորձէր խախտել Պարթեւ Սեւումեանը եւ որու մէտին վրայ քաղցրորէն կը հանգչէին բերկրանքէն թրթռացող մատները «Ազդարար»ին:

Աւելին չենք ուզեր ըսել, երբ քաջ զիտնէր թէ «Ազդարար»ներն ու իրենց պաշտպանեալ Սեւումեանները նշանակէց մ'անգամ չեն շեղիր իրենց ընթացքէն, ընդհակառակն, դաւադրեալ հեշտանքն ունին իրենց ըրածին:

Սակայն գանք բուն հարցին, զիւր հասկացողութիւններու եւ արտայայտութեանց նշանակէտ ծառայող առարկային, Սրբոց Յակոբեանց ազգապարծան այս Հաստատութեան:

Չենք ուզեր այս առիթով անգամ մը եւս կրկնել այն դերն ու դիրքը, զոր ունեցած է այս Սթոռը անցեալի մէջ, եւ զոր ունի ան այսօր, ոչ միայն միջազգային քրիստոնէութեան այս ոստանին մէջ, այլ մանաւանդ մեր եկեղեցական ու ազգային կեանքին համար, իբրեւ մեծ ուխտավայր, նուիրապետական կայք, ազգային սեփականութեանց եւ հարստութեանց գանձարան, եւ իր դերն ու դիրքը արժեցնող Պատրիարքութիւն եւ իշխանութիւն, աշխարհի ամենէն հզօր եւ յառաջադէմ ազգերու եւ եկեղեցիներու կարգին:

Լուսաւորչի եւ Տրդատայ, Վկայասէրի եւ Պահլաւունեաց, Բագրատունեաց եւ Ռուբինեանց շինութիւններով, աւանդութիւններով եւ յիշատակներով սկզբնաւորուած եւ պայծառացած, Պարոնտէրներու, Շղթայակիրներու եւ իրենց արժանաւոր յաջորդներու բարի ջանքերովն արդիւնաւորուած ազգային ու կրօնական այս հրաշալի Տունը, իրական փառք մը եւ մեր ժողովուրդին պատիւ բերող Հաստատու-

թիւն մըն է, որուն հաւատարմ գծախտաբար այսօր չունինք, եւ ան կը մնայ միակը մեր ազգային եւ կրօնական ժառանգութենէն:

Ամէն հայ ուխտաւոր որ իր ցեղին յատուկ տրտում նայուածքով ու զլխկոր, մուտք կը գործէ հայ Նրուսադէմէն ներս, յանկարծ կը զգայ մին այն կազդուրիչ բերկրանքներէն, զոր կ'ունենայ անպատին ճամբորդը ովասխի հանդիպելուն: Որովհետեւ կը տեսնէ ու կը համոզուի թէ իր ազգն եւ անոր հոգեւոր իշխանութիւնը սրբազան այս քաղաքին մէջ, ունին ուշագրաւ եւ բախտաւոր կացութիւն մը, որ նախանձը կրնայ շարժել այլուպէս բախտաւորուած, բայց այս զետիկն վրայ անմասն ժողովուրդներու: Սիւնի բարձունքին վրայ, Սուրբ Տեղեաց իրաւունքներով եւ կրօնական իշխանութեամբ իրաւասու Ս. Յակոբեանց այս պզտիկ պետութիւնը կը մնայ իբրեւ նոր լուսաւորչի կանթեղ մը, հայուն հոգեկան աշխարհին վերեւ, մշտավառ ու պայծառ, որ ամէն հայու միայն անխառն հպարտութիւն կրնայ առթել եւ ոչ ուրիշ բան:

Ի տես այս իրականութեան եւ փառքին, մեզի համար իրապէս ցարդ անհասկընալի մնացած է թէ ինչպէս կրնան գտնուիլ մարդեր, նա՛յ մարդեր, որոնք փոխանակ հրճուելու, պարծնալու, եւ իրենց հայու կարելին ընելու որ դարբնու փոթորիկներէն եւ քանդումներէն անվթար մնացած այս ժառանգութիւնը կարենայ շարունակել իր կեանքը, ալէտի մը հետեւանքով ստեղծուած ծանր այս կացութեան մէջէն, կը քարկոծեն զայն, արգելք հանդիսանալով բոլոր անոնց՝ որոնք իրենց հայու պարտքը կատարելու կը յօժարին նշուիրական այս Հաստատութեան նկատմամբ:

Եւ այս բոլորը ինչո՞ւ համար, որովհետեւ ազգային այս ժառանգութեան եւ դարաւոր իրաւունքներուն եւ սրբութեանց պահակ կեցած ափ մը Միաբաններ, ժողովուրդին անունով Ս. Սթոռ եկած գումարփուրդին անունով Ս. Սթոռ եկած գումարները կ'իրաջնեն եւ իրենց պէտքերուն կը ծախսեն, աւելին՝ վանքին եկամուտները կը բանին, իրենք սակայն սուտ կոչերով կը քանդեն իրենց հայ ժողովուրդէն: Պարտ կորզել կը փորձեն հայ ժողովուրդէն՝ Տակաւին, եկած գումարները անբարեխղճօրէն կը մխտուին, իսկ հսկայ եւ բազմ-

րես հաստատութիւնը եւ անոր հովանիին ապաստանած ժողովուրդը օգտով եւ հրաշքով կ'ապրին:

Զարաննդ մտայնութեանց ինչ գարշաբանութիւններ, որոնք մութին մէջ պահուելու իրենց նենգութիւնն ու սադրանքը օրուան լոյսին այս կերպով կ'ուզեն բերել: Մարդեր որոնք իրենց իրական հոգին կորսնցնելէն վերջ, «Ազգարար»ի եւ «Յուսարեր»ի էջերուն վրայ, անգամ մը եւս կը կորսնցնեն զայն, յանուն «ազգային նախանձախնդրութեան եւ շահերու» ազգային իրական արժէքներն ու անոնց ճշմարիտ պահակները նշաւակելով: Տեղին է կրկնելու ծանօթ խօսքը, ո՛վ արդարութիւն, որպիսի անարդարութիւններ կը գործուին ըստ անունովդ:

Ամէն բանէ առաջ, արդար եղէք եւ գուրգուրոտ, ոչ թէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան նկատմամբ, որոնք եկեղեցիին ու ազգին խոնարհ ծառաներ են միայն, եւ եթէ չեն կրնար ընկն ամէն ինչ, կ'ընեն սակայն իրենց կարելին, պահելու եւ պահպանելու համար ազգապարծան այս ժառանգութիւնը, այլ եղէք արդար այս փառաւոր Հաստատութեան նկատմամբ, որ ձերն է, անոր այսօրուան տագնապի մատնուած պահապաններուն եւ ծառաներուն ըլլալու փոխարէն:

Մենք նուաստ զինուորներն ենք միայն մեր ժողովուրդի դարաւոր իրաւունքներուն եւ պահապանը անոր սրբութեանց: Եթէ յաճախ զայրոյթով չենք կրնար արժեւորել ամէն անկիւնէ, ամէն շահէ եւ յետին հաշիւէ բխող աղմուկները, համաձայն իրենց բխման շարժառիթներուն, առիկա կ'ընենք նոյնիսկ ի շահ այս ազգին Տանը: Յանուն ազգին եղած այս նախանձախնդրութիւնը չի նշանակեր ազգին իրաւունքը Միաբանութեան մը մենաշնորհը նկատել, ինչպէս կը մտածեն ոմանք դժբախտօրէն: Հետեւաբար ինքնագով եղած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ «Ազգարար»ն ու «Յուսարեր»ը, յանուն նոյնիսկ մեր ժողովուրդին, շնորհակալութեան պարտք մը ունին բոլոր անոնց՝ այսինքն իրենց չհաւանած Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց ափ մը Միաբաններուն, որոնք իրենց արեւնն ու քրտինքը իրարու բերած՝ կ'ընեն իրենց կարելին, հաւուր աղէտի ընդմէջէն պահելու եւ պահպանելու

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Բ Ն Ե Ր

Հետեւել հեռագիրը՝ ուղղուած Գեր. Տեղապահ Ս. Զօր, կը գումար վաճառուի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ վեհափառ Հայրապետին, Տ. Տ. Գարեգին Ա. շնորհազարդ կաթողիկոսին:

Պէյրոս, 21 Յունիս 1952

Գեր. Տ. Եղիշէ Արքեպ. Տէրէրեան
Տեղապահ Հայոց Պատրիարքեան
Երուսաղէմ

Խորունկ եւ անմխիթար վիճով կը հաղորդեմ Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին վախճանումը:

ԽԱԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Նոյն օրն իսկ, ի դիմաց Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ Յորդանանի Հայ ժողովրդեան, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը շրջած է հետեւել հեռագիրը:

Երուսաղէմ, 21 Յունիս 1952

Գեր. Տ. Խաղ Արքեպ. Աջապահեան
Անքիլիաս

Ամենախորունկ կսկիծով ստացանք Նորին Մերութիւն Գարեգին Կաթողիկոսի անդամանեղի կորսեան լուր: Յանուն Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ մեր համայնքին կը ներկայացնեմ մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները: Պիտի ջանանք անմխապէս զայլ, անձամբ մասնակցելու համար յուղարկաւորեան:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ
Տեղապահ Ս. Աթոռոյ

ազգին այս իրաւունքը: Մեզի դէմ ըլլալու փոխարէն, մեզի հետ ջանացէք ըլլալ, ազգային շահերու մեծարարքառ մունետիկներ, այդ կերպով միայն կատարած կ'ըլլաք ձեր ազգային պարտքը:

ԽՄԲ.